

1. הרפתקאות בני משפחת וומבל¹

מאת ג. ב.

המסופר על מעשיהם של בני משפחת בעלי־חיים שאינם מוגדרים ואין אנו יודעים בדיוק במי מדובר. הכוונה, כנראה, להציג בפני הילד יצורים סמליים שיש בהם מן התכונות של בעלי־חיים, אך דא עקא, רק בעקיפין נודע לנו כי מדובר באלה ולא באנשים.

רוב רובם של מעשיהם כמעשי בני־אדם המה.

אורח־החיים, ההויי, השימוש במושגים ובכלים — כל אלה כשל החברה האנושית.

יש במתואר על משפחת וומבל המצביע על השתייכותה לעולם בעלי־החיים :

"כפותיהם הקדמיות מכסות את אוזניהם ושערות פרוותיהם סומרות מרוב פחד" (מתוך וומבל — השלג שהתחיל לדבר, עמוד... אין מספור).

ברם רק מי שקורא בעיון פסקה זאת, או בדומה לה (בנגו צודק תמיד), מסיק כי מדובר בבעלי־חיים, שהרי כפות קדמיות ושערות פרווה מאפיינות אותם. אך אלה נבלעים ברוב התיאורים האחרים המייחסים לגיבורים תכונות אנוש. מלבד זה, רמזים מסוג זה אינם בכל הסיפורים, ומכיוון שאין הם ממוספרים ואין מוקדם ומאוחר בהם, יכול הילד להתחיל לקרוא בסיפור שאין בו שום רמז לחייתיות והרי הוא נבוך. במיוחד קשה הדבר משום שההאנשה חזקה ותיאור הווי החיים עלול להטעות.

למשל :

"אתה חיברת את הצינורות הלא נכונים.

1. שמונה סיפורים, כתבה : אליזבת ברספורד, איורים : מריגט גורדון, נוסח עברי : יהיעם פדן, הוצאת זמורה, ביתן מודן, 1982.

חיברת, את צינורות הגז למאור עם צינורות המים החמים. פרק את החיבורים האלה ומיד" "וכל המנורות נדלקו" (ההפתעה הגדולה של טוברמורי). או "וילינגטון התבונן בכתב עת גדול מאד שהיה מונח לפניו... איזה יופי של עתון. רק הביט על... זה בטח עתון אנגלי. (חמת החלילים של המק וומבל).
ובכל הסדרה רצים למטבח, ואופים עוגיות בתנור, ומשתמשים בפטיש ובמסורים, ושותים תה בארוחת ארבע, ו"כל וומבל חייב לקבל שעורים וללמדם לעשות עבודת שרברבות ונגרות ותיקון דברים כדי שיפעלו".
אני משער כי המגן על הסדרה יטען כי הרי מדובר במאורה, ובכפות, ובפרווה ואין ספק במי מדובר.
אך לעומת אלה הרי רוב התיאורים הם של הווי אנוש, שעות צהרים ושעון ובלונים ועוד כהנה וכהנה.
אך לא רק תיאורי המעשים.
חילופי הדברים, היחסים ההדדיים, הדיאלוגים לקוחים מעולם הריאלי של בני־אדם. לפיכך איני בטוח אם יש במסופר תרומה לעידוד דמיון של הילד הקורא שצועד צעדיו הראשונים בקריאה עצמית, והרי לאלה מכוונת הסדרה הן מפאת סימניה החיצוניים והן בתמימות התכנים.
אילו במקום המול"ים הייתי, לא הייתי משקיע משאבים להוצאת סדרה זאת גם אם הטקסט והאיורים הוגשו על מגש נוח.

2. שיר מזנוור לאמהות²

הספר הקטן של אלבר כהן, שהוא ספק אוטוביוגרפי ספק פרי דמיונו* הנו כולו שיר תהילה לאמו של המחבר אך אפשר לראות בה, באם, סמל לאהבה של אם בכלל ושל אם־יהודיה בפרט. בספר השתפכות־נפש של אדם בנגרותו המתאר את היחסים ההדדיים שבינו לבין אמו למן "תשעת החדשים שנשאה אותי" ועד למותה.
הסופר מעלה אפיזודות מחייו אמו לאו דווקא לפי סדר כרונולוגי וכולן באות לחזק את דברי ההערצה שהעלה על הכתב עט הזהב של הסופר בפקודתו.
אני ממליץ את דברי ההערצה למורים לגרות את תלמידיהם המתבגרים ולהפנותם אל הספר דווקא משום שהם נמצאים בגיל המרדות, ומשום שמלחמת "אבות

2. אלבר כהן, הספר אשר לאמי, מצרפתית: ניצה בן־ארי, הוצאת זמורה ביתן מודן, תשמ"ב 1981, 108 עמודים.

*. ראה מאמרו של בני ציפר מרציפן ממטבחה של אמא, "הארץ", מוסף לתרבות וספרות 22.1.82.

ובנים" הוא הדבר הנראה טבעי ומובן ומתייחסים אל התופעה בסלחנות רבה. ומשום שהגבולות מטשטשים והחלכים ואין מבחין בין ציניות לבין מהות המאבק, יהיה זה אולי מן התבונה למסור לצעירים את ספרו של כהן. אולי בהשפעת הספר יחול שינוי ביחס לאם ומאן — להורים ולמבוגרים, ובלשון המחבר "לו לפחות אחד מכם יתייחס ביתר עדינה אל אמו בזכותי ובזכות אמי" (104). קריאתו הרג-שנית של אלבר כהן אל הצעיר מלווה אמנם ספקות: "אבל אני מכיר אתכם, כל עוד אמותיכם חיות, מאומה לא ישרש מכם את אדישותכם המטורפת". אך אני פחות פסימי ממנו. אולם גם אם לא ישנו הצעירים את אדישותם, הרי ייהנו מספר הכתוב בכשרון רב.

גלגלים³

3.

גלגלים מהווים אטרקציה גם היום*.
הילד בסיפורנו מתפעל מן הגלגלים ויודע שאפשר להשתמש בהם כדי לבנות אוטו. הוא יודע שזהו המרכיב החשוב ביותר, וכאשר הוא ביקש מאבא שיבנה לו אוטו הוא שמע את התשובה:
"אם תמצא גלגלים... נבנה לך אוטו". כלומר, כל היתר נמצא בהישג יד, ואינם מהווים בעיה, רק הגלגלים הם העיקר.
אך השימוש בגלגלים טוב גם לכלי "הסעה" אחרים ואלה אינם מותנים במספר ארבעה דווקא, אפשר פחות. וכך בהדרגה בונה האב כלי תחבורה עם גלגל אחד, — מריצה, עם שניים — קורקינט, עם שלושה — תלת-אופן ורק בסוף השיא — אוטו. זהו כל הסיפור.

הילד לומד כי בחתירה לקראת יעד סופי יש תחנות ביניים, וגם אלה חשובות, והישג חלקי חשוב גם הוא, ואי-אפשר להשיג את המטרה בשלמותה בבת-אחת. אדרבא, טוב לצעוד לקראתה צעד-צעד, שעל-שעל ובסופו של דבר מגיעים אליה. כך נתגשמה השאיפה להשיג את האוטו ונוצלו הגלגלים בהדרגה, בעזרת האב, בעל-הנסיון והתבונה. במבנה הסיפור אין חידוש, הוא בנוי על עקרון השילוש החוזר, אך מי טוען שכל ספר חייב להביא עמו חידוש?³
הציורים בשחור אינם מושכים, אך האות הגדולה במיוחד מפצה את הקטנים שצועדים צעדיהם הראשונים בקריאה עצמית.

3. מיריק שניר, גלגלים, ציורים: דני קרמן (שחור על רקע לבן וירוק). ספרית הפועלים 1982, 24 עמ'.
* השווה לספר גלגלים של מרים ילן שטקליס, הוצאת "הדר".

“אוהבת לא אוהבתי”

4.

זהו שמו של ספרו של זאב ליכטנזון ולי אין ספק: אני אהבתי. בספר 37 שירים לילדים, שסימניהם — צורה ומבנה, שורות קצרות מחורזות. הנושאים של השירים לקוחים מעולמו של הילד והתכנים מוגשים בדרך של ניתוח פסיכולוגי, אך צורת ההגשה קלילה, פשוטה, מובנת בדרך של סיפור. דבר זה אופייני ובולט והמחבר עושה זאת עלידי שימוש רב בפעלים. הילדה, שהיא האני המספר, משתמשת בפעלים כדי לספר על מעשיה ותעלוליה ואף על הגיגיה ואנחנו מקשיבים ומאמינים לה, כי כל הנאמר אמת, כי אנו יודעים זאת מנסינונו. ואהבתי את השירים בגין ההומור הסטירי שבהם. למשל: אני לא אוהבת / כאלה שעושים רוח / הם נותנים לך / בקשי ביש / ורצים לספר / שנתנו לך / תפוח (כאלה שעושים רוח). או: כשאהיה גדולה / אני אהיה טיסת / כי כל כך גבוה בשמים / אף אחד לא ינדנד לי — / הי תגידי־תגידי / למה את כועסת (טייסת). בלשונו של ליכטנזון משולבת פה ושם עגה “לסגר תיטלביזיה ת’ראש ת’בובות, ציצים, מתגלצות, פלץ, משויצה, ביביסיטר, ת’אצבעות, ת’עינים.

אני הייתי מעדיף את הספר מוגש בלשון נקיה לחלוטין כי הביטויים הסלנגיים אינם הכרחיים, אף כי הילד ודאי משתמש בהם בדיבורו. אך מכיוון שאלה מעטים (מלבד הריבוי בשימוש ת’ במקום את ...) אין הדבר פוגע בטעם הטוב. חן מיוחד נסוך על פני הציורים של אלישבע געש, היא מוסיפה ביטוי לטקסט, ממחישה אותו וודאי מגרה את הילד לקרוא בו עוד ועוד. המזיגה בין המלים והציורים יוצאת מן הכלל, הקונדסיות, המבט הפקחי, ההתנסות בעשייה, העצב או הפחד — הכל חז, חריף בצבעים לא רעשניים אך מרהיבים. הספר שלפנינו מתווסף לסדרת הספרים לילדים שהפסיכולוגים שולט בהם, והוא מוסיף גוון. אהבתי את הספר ואני בטוח שגם הטיפ יאהבוהו.

דובי יוצא לצפון⁵

5.

סיפור אקטואלי על דובי שהחליט לצאת לצפון להנעים לילדים שיושבים במקלטים בשל הפגזות המחבלים בקטיושות. לדובי, שאינו מכיר את הדרך, עוזרים הכוכבים, והוא טט ב”מרכבה מוארת באלף אלפי קרני אור”. תוך כדי טיסה עובר מעל לעיר־גב וכנרת, והכוחות הטובים, הכוכבים, מביאים אותו למחוז הפצו. דובי מגיע למקלט, סביבו מתקהלים הילדים הקטנים, והוא מספר את הסיפורים המצחיקים והמשעשעים ששמע מפי סבתא.

4. אוהבת לא אוהבת, כתב: זאב ליכטנזון, ציירה: אלישבע געש, בצבעים, הוצאת כתר, 42 עמ’.
5. דובי של סבתא יוצא לצפון, מאת: ימימה אבדר־שטרנובץ, איורים: טובית אלמליח, צבעוני, ספרית פועלים, סדרת פשוט, 1982, 34 עמ’.

דובי יצא מהבית ללא רשות וחייב לחזור עם שחר בטרם תתעורר סבתא משנתה, וכך קרה אך ה"סוף הטוב" אינו לגמרי חלק. מפאת עייפותו לא התעורר דובי בבוקר כרגיל וסבתא כעסה עליו, העליבה אותו ונזפה בו בעצל. אבל דובי הרי עשה מעשה טוב, לכן רגז על סבתא ו"עשה לה מן "בוס" שכזה" שסבתא נבהלה.

פרץ קונפליקט בין השניים והיה רוגז רב ואף על-פי-כן דובי לא גילה את הסוד. מדוע? הרי סבתא היתה שמחה אילו ידעה את מעשהו הטוב, כי גם היא רצתה לנסוע לצפון לשמח את הילדים ומפאת חולשתה לא יכלה לעשות כן. משאלתה נתגשמה, בלא שתדע על-כך, על-ידי כוח עליון, פלאי, כדוגמת הגמדים של הסנדלר, אולם אין לספר על-כך לסבתא כי הרי היא מציאותית ואין לערבב אצל המבוגר מציאות בפלאי-אגדה. ובמציאות — רוגז של אוהבים אינו דבר נדיר, ולכן "הברוגז חולף והאהבה נשארת, ככה זה". סיפור-אגדה אקטואלי, ציוני, כדרכה של ימימה טשרנוביץ, חינוכי אך דיסקרטי.

6. עיניים קטנות בארץ גדולה

הארץ הגדולה היא, כמעט מובן מאליו, אמריקה. אמריקה הפכה להיות חלק מחיינו ואנו חיים אתה, או היא חייה בתוכנו יום-יום, אנו קשורים בה בטבורינו מכיוון שאי אפשר להתעלם ממנה אנחנו מתלבטים קשות איך להציגה בפני הילדים.

התנועה לאמריקה וממנה אלינו חזקה ותדירה. מה איפוא נספר עליה? נשבחנה, נספר על גדולתה ונפלאותיה — הרי נעודד את הירידה, נרבה בגנותה — הרי נמצאו משקרים, נוקיע רודפי בצע — נימצא במצב לא נעים כלפי רבים ממכרינו ואולי אף קרובים לנו ביותר. נשיר שיר תהילה לארץ — ניתפס לפאתוס מזויף ופטוריוטיזם מנופח. האפשר למצוא דרך מאוזנת אפקטיבית? נראה שכן, על-כל פנים ככל שהדבר נוגע בהבאת הנושא בפני ילדים, וכפי שהדבר משתקף בספרה של מינה איתן.

האני המספר, אורי איתן מקיבוץ חמדיה במונולוג ארוך, 95 עמודים, מספר בחן בהומור, בעין בוחנת את אשר ראו עיניה הקטנות באמריקה הגדולה, בעין ביקורתית יודעת חיא להבחין בין הטוב והרע, מסתגלת לתנאים החדשים מתגעגעת לקיבוצה, וכאשר היא חוזרת עם הוריה ארצה מסיימת את סיפורה בתפילת-תקווה:

"אני מקווה שאתם, הילדים לא תשאלו אותי כמו כל החברים בקיבוץ — אז איפה טוב יותר, באמריקה או בישראל?"

אני מבין לרצונה של אורי ובי יכול להיות ספק איפה טוב יותר?

6. עיניים קטנות בארץ גדולה, כתבה: מינה איתן, ציירה: עדנה גבעוני שלזניאק, מנוקד, מסדה 1981, 96 עמ'.